

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Мария Костова Илиева,

Юридически факултет, ВСУ „Черноризец Храбър“

на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“ в област на висше образование 2.0. Хуманитарни науки, в професионално направление 2.1. Филология. докторантска програма: Германски езици – Английски език, на тема:

МОДАЛНОСТ И ЮРИДИЧЕСКА УПОТРЕБА НА *SHALL* И *MAY* И ТЕХНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК В ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО НА ЕС

Докторант: Кристина Стоянова Крислова

Научен ръководител: доц. Михаил Страшимиров Грънчаров

ЛИЧНИ ДАННИ Кристина Крислова е асистент в ПУ „Паисий Хилендарски“ от 2011 г. и води курсове по практически английски език, юридически английски към Юридическия факултет, където е водила и един семестър курс по съдебна реторика. От 2015 е докторант към катедра „Английска филология“ в ПУ „Паисий Хилендарски“. Освен много доброто владееене на английски език, ползва и руски език.

Крислова е участвала с доклади в национални и международни конференции – Чехия, Гърция. Имала е стажове в Европейския парламент в Брюксел, в юридическия факултет в Нант, Франция. Млада и енергична тя е пример на човек със силно чувство за отговорност.

2. ОБЩО ОПИСАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита на заседание на Катедрата по английски език, Филологически факултет, ПУ „Паисий Хилендарски“, проведено на 27 март 2018 г.

Дисертационния труд е изложен на 196 стр., от които 174 стр. представляват научната разработка, разпределени в увод, 4 глави, приноси и заключение; останалите страници включват цитирана и обща литература и приложения.

В **Увода** е очертан точно и ясно обектът на изследването и това са английските модални глаголи *shall* и *may*, техните значения и употреба както в съвременния английски език, така и преди всичко в юридическия език в съпоставка с българския език. На употребата на тези глаголни форми в съвременния английски език е обърнато внимание дотолкова, колкото тя да бъде съпоставена с тази в юридическия английски език. Изследването е направено на базата на определени нормативни текстове на законодателство на ЕС - регламенти и директиви.

В **Цели и мотиви на изследването** са посочени ясно причините, поради които Крислова са насочва към тази изследователска работа, а това е, че значенията и употребата на модалните глаголи *shall* и *may*, които са най-често използваните глаголи в правните актове на английския език, предизвикват затруднения при тълкуването на правните текстове, поради различните значения, които им приписват лингвисти и юристи. Също така установената липса на единомислие по въпроси относно същността на модалността в общия и специалния език, недостатъчно изследвания на български филолози – всичко това е предизвикало основателен интерес у дисертантката. Освен това от все по-голямо значение става доброто познаване и прилагане на законодателните

актове на ЕС. В този смисъл едно съпоставително изследване от лингвистично-правен аспект е от обективна необходимост.

Прегледно са посочени и **Методите на изследването**, а това са - морфосинтактичен анализ на модалните конструкции с *shall* и *may* и техните преводни еквиваленти на български език; - семантичен анализ на модалните глаголи *shall* и *may* в съвременния английски език и в юридическия английски език; - прагматичен анализ на текстове, използвани за изследването; - корпусен анализ (Corpus Linguistics). Корпусът според Крислова „може да бъде безценен източник за тестване на лингвистични хипотези, които са основни за функционално-семантичните теории на граматиката“.

Първа глава е за **юридическият език и юридическите текстове** и обхваща общи положения, свързани с езика в правото и юридическите текстове. Значителна част от термините имат в правния език семантично съдържание, различаващо се от общоупотребимото. Изтъква се, че правото е призвано да служи на гражданите и трябва да бъде разбираемо от всички, т.е. юридическият език използван в правните актове трябва да бъде ясен, недвусмислен, стегнат, точен. Посочени са видовете правни текстове. След това се прави съпоставка между юридическия език в националните и наднационалните правни системи и сравнителен анализ на особеностите на юридическия английски и юридическия български език. Крислова отбелязва, че „няма единен или всеобхватен международен правен речник и, че юридическият английски език на ЕС (наречен още „евро“ език или институционален език) не е обвързан с която и да е националност. Той няма за източник определена страна, а е единствено обвързан с правната система на ЕС и в този си смисъл езикът не е културно обвързан.“ Първа глава завършва с пояснения по структурата на законодателните актове на ЕС.

Втората глава е посветена на **модалността** в английския език. Представени са теоретичните концепции на различни автори като Палмър, Байби и Флайшман, Хъдълстън и Пулъм. Дисертантката е достигнала до някаква теоретична дефиниция на базата на общото между всички модални изкази и това е, че модалното значение *включва понятията необходимост и възможност* (necessity and possibility). Разгледани са и са дадени подробни пояснения, със съответни графики, относно двата вида модалност въз основа на най-разпространените теории, а именно - „епистемична“ (свързана с *възможността, вероятността, сигурността* или *необходимостта* за реализация на действието според съществуващите познания и наличните данни) и „деонтична“ модалност, изразяваща *необходимостта* или *възможността* при реализацията на действието, извършени от морално ангажирани деятели / лица, и свързващите се със социалните функции *разрешение, забрана и задължение*.

Трета глава съдържа най-важното изложение, свързано със **семантиката и прагматиката на модалните глаголи *SHALL* и *MAY* и тяхната юридическа употреба**. Най-напред са дадени значенията и употребата на *SHALL* в съвременния общоупотребим английски език и в юридическия английски език, където се обръща внимание на това, че *SHALL* има доминантна позиция сред другите модални глаголи и, че неговото деперсонализирано естество го прави предпочитан в юридически текстове. Крислова цитира авторите на *English Style Guide*, които се опитват да разяснят използването на *shall* в законодателството на Европейския съюз. Дисертантката правилно поддържа тезата, „че не може да се говори за правилна или неправилна употреба на *shall* в правните текстове, ако на първо място анализът му не се сведе до определен вид правен текст, който действа в определена правна система. Затова ще трябва да се вземе предвид анализът на

прагматичната функция на вида правен текст и на тази основа да се постави и морфо-синтактичният му анализ, с цел определяне на ролята му в този специфичен контекст. Тя взема предвид както законодателните, така и дискурсивните функции на видовете текстове. Прави много подробен анализ на употребата на *shall* в правните текстове, обсъжда мненията на различни автори и представя, включително с прегледни таблици, картината на тази употреба и споровете на учените около нея.

Следва преглед на значенията и употребата на *may*, вторият най-често използван модален глагол след *shall* в английския юридически език и трети, според изследването на Крислова, най-употребяван модален глагол в законодателните текстове на ЕС след *shall* и *should*.

Четвърта глава представлява един много прегледен и нагледен съпоставителен анализ на употребата на SHALL и MAY в английските и българските версии на нормативните актове на ЕС. Анализирани са конструкции с модалните глаголи – с SHALL 1) съставно глаголно модално сказуемо, с еквивалент в български – просто глаголно сказуемо, както и страдателен залог на глагола; 2) сложно съставно модално именно сказуемо, с еквивалент в български – съставно именно сказуемо, просто глаголно сказуемо, както и страдателни глаголни форми; 3) страдателен залог на глагола, с еквивалент в български – предимно възвратно страдателни форми, но и деятелен залог. Конструкции с MAY - 1) съставно глаголно модално сказуемо, с еквивалент в български – съставно глаголно сказуемо, рядко с просто глаголно сказуемо или страдателен залог; 2) сложно съставно модално именно сказуемо, с еквивалент в български – съставно глаголно сказуемо и рядко сложно съставно именно сказуемо; 3) страдателен залог на глагола, с еквивалент на български – страдателни форми с предпочитане на причастно страдателните.

Крислова установява в изследването си, че модалният глагол *shall* не се използва само в случаи за налагане на „задължение“. Според нея при регламентите *shall* има предимно перформативен характер, а при директивите – преобладаващо деонтично значение. Освен това, тя смята, че по-честата употреба на двата модални глагола в директивите се дължи на прагматичните функции на текста. Важно заключение, което прави дисертантката е това, че „английските модални глаголи *shall* и *may* имат значения в юридическите текстове различни от значенията им в съвременния общо употребим английски език“. Във връзка със съпоставката с българския юридически език тя пише, че при българския юридически език се наблюдава употребата на смислови глаголи в деятелен залог, като използването на модални думи е сведена до минимум. По този начин за деонтичния характер на текста не можем да съдим от самия език, а от вида текст.

Научните приноси са обективно и вярно изведени.

Крислова се е опитала да направи и важни и полезни препоръки. Те са представени ясно и прегледно в автореферата. Използвана е богатата библиография, книги и изследвания по темата на български автори и такива, пишещи на английски език.

Авторефератът в неговия електронен вариант е от 35 страници и представя добре в синтезиран вид изследването. Струва ми се, че щеше да е подходящо, за по-голяма прегледност, ако посочените там шест (6) публикации бяха придружени от кратки резюмета.

Пълният обем на публикациите и докладите, които дисертантката е представила на различни научни форуми са налични в отделен файл.

Критичните ми бележки са не по същество, а по-скоро с технически характер. Бих препоръчала на докторантката да продължи работата си в

областта на модалността в юридическия език като обхване и други модални глаголи и включи и други юридически текстове.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Убедена съм, че представеният труд „*Модалност и юридическа употреба на shall и may и техните еквиваленти на български език и в законодателството на ЕС*“ утвърждава и развива знанията в съпоставителната лингвистика и то в специфична нейна област - терминологията. Приносите на разработката са важни както за теоретичната английска граматика, така и за практическия английски език, а в най-голяма степен за юридическия език и оттам за правилното разбиране на нормативните актове на ЕС. Надявам се, че дисертационните приноси и резултати ще бъдат използвани и от други специалисти.

Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати, които са принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационните резултати напълно съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултет на ПУ, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката **Кристина Стоянова Крислова** притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Германски езици (Английски език), като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Въз основа на казаното дотук, давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване и *предлагам на почитаемото научно жури да*

присъди образователната и научна степен 'доктор' на **Кристина Стоянова Крислова** в област на висше образование: **2. Хуманитарни науки**, професионално направление **2.1. Филология**; докторска програма **Германски езици: Английски език**.

18.05.2018 г.

Рецензент:

(Мария Костова Илиева)